

Αθήνα, 25/06/2002

ΑΠ: 1143Α

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Ταχ. Δ/ση: ΟΜΗΡΟΥ 8
105 64 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 33.52.604-605
FAX: 33.52.617

Α Π Ο Φ Α Σ Η ΑΡ. 77Α / 2002

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την Δευτέρα 04 Μαρτίου 2002 και ώρα 10:00 π.μ. και την Δευτέρα 17 Ιουνίου 2002 και ώρα 12:00 μεσημβρινή στο κατάστημά της στην οδό Ομήρου 8, 6^{ος} όροφος αποτελούμενη από τον κ. Κ. Δαφέρμο, Πρόεδρο, και τους κ.κ. Σ. Λύτρα, Ν. Αλιβιζάτο, Ε. Κιουντούζη, Α. Παπαχρίστου και Β. Παπαπετρόπουλο, μέλη, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Εισηγητής επί του θέματος είχε ορισθεί μετά από εντολή Προέδρου ο καθηγητής κ. Ν. Αλιβιζάτος, παρούσα χωρίς δικαίωμα ψήφου ήταν και η κ. Κ. Καρβέλη ως γραμματέας. Κατά την πρώτη από τις ως άνω συνεδριάσεις (04/03/2002) παρίστατο και ο Περικλής Πάγκαλος, τακτικό μέλος της Αρχής, ο οποίος απεβίωσε στις 25/05/2002.

Με τις από _____, _____ και _____ αιτήσεις τους προς την Αρχή, οι _____, _____ και _____, αντιστοίχως έθεσαν αφ' ενός μεν το ζήτημα της μη αναγραφής του θρησκειώματος των μαθητών της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης στο απολυτήριο δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου, και αφ' ετέρου, το ζήτημα του τρόπου απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών των μαθητών που οι γονείς τους δεν επιθυμούν να το

παρακολουθήσουν, ούτε να εξετασθούν σε αυτό. Εκ μέρους του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, προς τον οποίο ο Πρόεδρος είχε αποστείλει σχετική πρόσκληση, προσήλθε κατά την συνεδρίαση της 04/03/2002 και απάντησε σε ερωτήσεις των μελών της Αρχής ο _____, δικηγόρος δ.ν., ειδικός σύμβουλος του Υπουργού. Ο κ. Ν. Αλιβιζάτος ανέπτυξε προφορικά και συμπλήρωσε την από 12/03/2001 εισήγησή του.

Η ΑΡΧΗ ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

1. Η ισχύουσα εκπαιδευτική νομοθεσία, έτσι όπως εφαρμόζεται από τις οικείες αρχές, προβλέπει την υποχρεωτική καταχώριση του θρησκευόμενου στους απολυτήριους τίτλους που χορηγούν τα σχολεία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια βλ. άρθρο 10§2 π.δ. 104/1979 (Α' 23), άρθρο 6 περ. Α' π.δ. 201/1998 (Α' 161), απόφαση 43275/29-04-1977 του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων,, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 233.1/20/57615/22.5-5.6.1978 (Β' 515) του αυτού Υπουργού, και την εγκύκλιο Γ2/5821/31-10-2001 του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων).
2. Εξάλλου, για την απαλλαγή των μαθητών τόσο από την διδασκαλία όσο και από την εξέταση στο μάθημα των θρησκευτικών, η ισχύουσα ερμηνευτική εγκύκλιος προβλέπει ότι οι γονείς, θα πρέπει να καταθέσουν κοινή δήλωση στο σχολείο, « από την οποία να προκύπτει ότι ο μαθητής είναι άθρησκος, ή ετερόδοξος, ή ετερόθρησκος » (ΥΠΕΠΘ – Γ2/8904/29-11-1995). Ειδικά για τους μαθητές – Μάρτυρες του Ιεχωβά, άλλη ερμηνευτική εγκύκλιος ορίζει ότι οι γονείς οφείλουν να καταθέτουν κοινή υπεύθυνη δήλωση όπου να δηλώνουν ότι τόσο οι ίδιοι όσο και τα παιδιά τους ακολουθούν το εν λόγω δόγμα (ΥΠΕΠΘ – Γ1/1/1/2-1-1990).
3. Σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. α' και β' ν.2472/1997 (Α' 50), το θρήσκευμα αποτελεί δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα και μάλιστα ευαίσθητο. Ως εκ τούτου, η καταχώρησή του σε αρχείο και η εν γένει επεξεργασία του υπόκεινται στις ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου και εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Αρχής. Ως νεότερος νόμος εξάλλου, ο οποίος εισάγει στην ελληνική έννομη τάξη ρυθμίσεις του διεθνούς και του κοινοτικού δικαίου, ο ν.2472/1997 επιβάλλει την σύμφωνη προς αυτό ερμηνεία και εφαρμογή των παλαιότερων ρυθμίσεων για την συλλογή και επεξεργασία στοιχείων, τα οποία εμπίπτουν πλέον στο προστατευτικό

καθεστώς που ο νόμος αυτός καθιερώνει (απόφαση 510/17/15-05-200 της Αρχής, ΣΤΕ(Ολομ.) 2879-2886/2001).

4. Το άρθρο 4§1 ν.2472/1997 εξαγγέλλει τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είτε το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει προς τούτο την συγκατάθεσή του είτε όχι. Σύμφωνα με την θεμελιώδη αρχή της νομιμότητας, ο σκοπός της επεξεργασίας θα πρέπει να είναι νόμιμος και τα δεδομένα που συλλέγονται θα πρέπει να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει του σκοπού αυτού (άρθρο 4§1 α' ν.2472/1997). Εξάλλου, σύμφωνα με την θεμελιώδη αρχή της αναγκαιότητας, για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας, θα πρέπει τα δεδομένα να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται για τον σκοπό που επιδιώκεται (άρθρο 1 β' ν.2472/1997).
5. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τις σχετικές ρυθμίσεις, το θρήσκευμα στα σχολεία καταχωρίζεται, μεταξύ άλλων, α) στους απολυτήριους τίτλους των μαθητών της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης, και β) στο αρχείο που περιλαμβάνει τις δηλώσεις των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών οι οποίοι, με βάση την προαναφερθείσα δήλωση, απαλλάσσονται από το μάθημα των θρησκευτικών. Ειδικότερα :
  - a) Η αναγραφή του θρησκειώματος στους απολυτήριους τίτλους των μαθητών στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης προσβάλλει την αρχή της αναγκαιότητας. Διότι σκοπός της σχετικής επεξεργασίας είναι αποκλειστικά και μόνον η επίσημη βεβαίωση ότι ο κάτοχος του απολυτηρίου περάτωσε επιτυχώς τον αντίστοιχο εκπαιδευτικό κύκλο, επιτυγχάνοντας την σημειούμενη επίδοση (βαθμό) σε καθένα από τα μαθήματα του υποχρεωτικού προγράμματος διδασκαλίας. Ενόψει του σκοπού αυτού, η αναγραφή του θρησκειώματος του μαθητή σε ξεχωριστό πεδίο επί του τίτλου – αλλά και η καταχώρισή του στο αντίστοιχο αρχείο που τηρεί το σχολείο (αρχείο τίτλων) – υπερβαίνει τον σκοπό της επεξεργασίας και, ως εκ τούτου, δεν είναι νόμιμη. Γιατί το θρήσκευμα δεν έχει καμία απολύτως σχέση με την επίδοση του μαθητή, ούτε με την διαγωγή του, που και αυτή βεβαιώνεται στον τίτλο. Πολύ περισσότερο που, στο τίτλο του απολυτηρίου σημειώνεται ο βαθμός που πήρε ο μαθητής στο μάθημα των θρησκευτικών (εάν το παρακολούθησε και εξετάστηκε σε αυτό) και που, ο απολυτήριος τίτλος χρησιμοποιείται από τον κάτοχό του ως τυπικό προσόν για ποικίλες χρήσεις εκτός σχολείου (π.χ. για συμμετοχή σε εξετάσεις και διαγωνισμούς, και για εξεύρεση εργασίας). Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η αναγραφή του θρησκειώματος στο

απολυτήριο – όπως άλλωστε και η μη συμπλήρωση του σχετικού πεδίου εάν υπάρχει – θα μπορούσε επιπλέον να εκθέσει τον κάτοχο του απολυτηρίου σε διακρίσεις με βάση τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, ενδεχόμενο το οποίο, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 13 του Συντάγματος, η έννομη τάξη καλείται πάση θυσία να αποτρέψει. Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα ανωτέρω είναι ότι τόσο ως προαιρετική, όσο και πολύ περισσότερο ως υποχρεωτική, η αναγραφή του θρησκειώματος στους απολυτήριους τίτλους σπουδών δεν είναι νόμιμη, διότι αντιβαίνει προς την θεμελιώδη αρχή της αναγκαιότητας της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 4§1 β' ν.2472/1997). Το σχετικό πεδίο (ένδειξη) θα πρέπει συνεπώς να διαγραφεί.

b) Το αυτό συμβαίνει και με την υποχρεωτική δήλωση του θρησκειώματος που προβλέπεται ως αναγκαία προϋπόθεση για την απαλλαγή μαθητή από τα θρησκευτικά. Διότι τούτο, αφενός μεν θα αντέβαινε προς την αρνητική θρησκευτική ελευθερία τόσο των ενδιαφερόμενων μαθητών όσο και των γονέων και κηδεμόνων τους, αφετέρου θα προσέκρουε προς το ειδικότερο δικαίωμα των γονέων « όπως εξασφαλίζουν την μόρφωσιν και εκπαιδευσιν [των παιδιών τους], συμφώνως προς τα ιδίας αυτών θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις » (άρθρο 2 Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ). Πράγματι, όπως παγίως ερμηνεύεται από τα δικαιοδοτικά όργανα του Στρασβούργου, το δικαίωμα αυτό αναφέρεται και στις γενικότερες κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις τις οποίες, πέραν των αμιγώς θρησκευτικών, οι γονείς ενδεχομένως ακολουθούν και, βάσει των οποίων, επιθυμούν να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους. Δεν είναι συνεπώς απαραίτητο να είναι άθεοι, ετερόδοξοι ή ετερόθρησκοι, για να ζητήσουν την απαλλαγή των παιδιών τους από τα μαθήματα των θρησκευτικών.

Σημειώνεται εδώ :

1. Ότι με βάση την συλλογιστική αυτή η παρακολούθηση ή μη του μαθήματος των θρησκευτικών και η αναγραφή του σχετικού βαθμού στον τίτλο δεν υποδηλώνει απαραίτητα το θρήσκευμα του κατόχου, αφού και ο άθεος ή ο αλλόθρησκος που επιθυμεί, μπορεί να παρακολουθήσει το μάθημα των θρησκευτικών, αν δεν προβεί σε σχετική δήλωση και
2. Ότι η διοίκηση (ο υπεύθυνος επεξεργασίας διευθυντής του σχολείου) δικαιούται να ελέγχει τη σοβαρότητα των σχετικών δηλώσεων.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Σύμφωνα με τα άρθρα 19§1 γ' και 21§1 ν.2472/1997,

Η ΑΡΧΗ

Απευθύνει σύσταση, προειδοποιεί και καλεί τον υπεύθυνο επεξεργασίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μέσα σε εύλογο χρόνο – και πάντως όχι περισσότερο απ' όσο είναι αναγκαίος για την τροποποίηση των σχετικών ρυθμίσεων και την προσαρμογή των σχετικών πρακτικών – να συμμορφωθεί προς το περιεχόμενο της παρούσας απόφασης και, ειδικότερα :

1. Να μεριμνήσει για την άμεση τροποποίηση των σχετικών ρυθμίσεων και να λάβει και κάθε άλλο αναγκαίο μέτρο προκειμένου να μην αναγράφεται, ούτε να επιτρέπεται η αναγραφή του θρησκευάτος στους απολυτήριους τίτλους σπουδών δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης.
2. Να εκδώσει κάθε αναγκαία οδηγία προς τις οικείες εκπαιδευτικές αρχές και τους διευθυντές των σχολειών ώστε, εφεξής, από τους γονείς ή κηδεμόνες που επιθυμούν τα παιδιά τους να απαλλαγούν από το μάθημα των θρησκευτικών να μην ζητείται να δηλώνουν, αν είναι άθρησκοι, ετερόδοξοι ή ετερόθρησκοι, αλλά να ασκούν το δικαίωμα τους αυτό, κατ' επίκληση των πεποιθήσεών τους και χωρίς να προβαίνουν σε καμία περαιτέρω διευκρίνιση.

Ο Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Κωνσταντίνος Δαφέρμος
Επιτ. Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου

Καλλιόπη Καρβέλη